इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद

[२०२१] १० एस.सी.आर. पान नंबर ६२३ ते ६४२

श्री. राजीव नोहवार

विरुद्ध

मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकरण महाराष्ट्र राज्य, पुणे आणि इतर

(दिवाणी अपील क्रमांक - ५९७०/२०२१)

२४ सप्टेंबर, २०२१

[न्यायमूर्ती - डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड आणि न्यायमूर्ती - डॉ. बी.व्ही. नागरत्ना]

महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम, १९५८ - कलम ४७, ४८, ४९, ५०, ५२, ५२ अ, ५३ (१ अ) - मुद्रांक शुल्क – परतावा – अर्जदाराने निवासी फ्लॅट बुक केला - त्याने रु.८,४४,५००/- रकमेसाठी ई-एसबीटीआर स्टॅम्प पेपर खरेदी केला - बिल्डरशी वाद निर्माण झाला - अपीलकर्त्याने राष्ट्रीय ग्राहक विवाद निवारण आयोगाकडे (एनसीडीआरसी) ग्राहक तक्रार दाखल केली - तक्रार मंजूर करण्यात आली - विकासकाने संपूर्ण विचार परत केला - अपीलकर्त्याने मुद्रांक शुल्क परताव्याचा दावा केला - उपनिरीक्षकांनी हा दावा फेटाळून लावला १९५८ च्या कायद्याच्या कलम ४८ (३) नुसार परताव्यासाठी अर्ज सहा महिन्यांच्या आत केला गेला नाही या कारणास्तव नोंदणी - उच्च

न्यायालयाने महसूलच्या मतावर शिक्कामोर्तब केले. परताव्याचा अर्ज मर्यादेने प्रतिबंधित असल्याचे अधिकारी - अपिलावर, निर्णय : महसूल अधिकाऱ्यांनी सहा महिन्यांच्या आत अर्ज दाखल केला नसल्याच्या कारणास्तव अर्ज फेटाळून लावला, हे प्रकरण कायद्याच्या कलम ४८ मधील तरतुदींच्या कक्षेत येते असे मानून - परताव्याचा अर्ज कलम ४७ मधील तरतुदींच्या संदर्भात नसेल तर, कलम ४८ मधील मर्यादेच्या कालावधीला स्पष्टपणे कोणताही अर्ज नाही - अपीलकर्त्याचा अर्ज कलम ४७ च्या कक्षेत येत नसल्याने कलम ४८ मध्ये विहित सहा महिन्यांची मर्यादा कालावधी लागू होणार नाही - अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज कलम ४७, ५२ आणि ५२ अ च्या कक्षेत येत नाही - अर्जदाराचा परताव्यासाठीचा अर्ज कलम ४७ मधील तरतुदींच्या संदर्भात होता - हे सर्वमान्य आहे की एक संदर्भ चुकीची वैधानिक तरतूद, कायदेशीर तरतुदीनुसार नागरिकांना परताव्याच्या हक्कापासून वंचित ठेवू शकत नाही - तात्काळ प्रकरणात, मुद्रांक कागद प्रामाणिकपणे खरेदी केला गेला होता, आणि अपीलकर्त्याचे वर्तन अवाजवी नव्हते किंवा जाणूनबुजून किंवा अवाजवी विलंब झाला नाही - कायद्याचे सामान्य राज्य, परताव्याचा अधिकार ही एक वैधानिक निर्मिती आहे - कायद्याने परिकल्पित केलेल्या अटींनुसार परतावा मागितला जाऊ शकतो - अपीलकर्त्याच्या प्रकरणास कोणत्याही ठोस तरतुदीने विशेषतः प्रतिबंधित केलेले नाही - तात्कालिक

प्रकरणासारख्या घटनेच्या बाबतीत जिथे खटल्याची वस्तुस्थिती कायद्याने समाविष्ट केलेली नाही, कलम १४२ अन्वये सर्वोच्च न्यायालयाला विलंब माफ करण्याचा अधिकार असेल - विलंब होत असल्याने तात्काळ प्रकरणात परताव्यासाठी अर्ज भरणे एनसीडीआरसीसमोर प्रदीर्घ कार्यवाहीमुळे होते , विलंबाच्या कारणास्तव अर्ज फेटाळला जाऊ शकत नाही - परिणामी, ई-मुद्रांक कागद खरेदीच्या वेळी भरलेले मुद्रांक शुल्क परत करण्याचा अपीलकर्त्याला हक्क आहे, जे अपीलकर्त्याने मुद्रांक संग्राहकाला ई-मुद्रांक कागद परत करण्याच्या अटीवर असते.

अपील मंजूर करत न्यायालयाने असे अधिनिर्णित केले कि –

१. महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम, १९५८ चे कलम ४८ या विधानाने सुरू होते की कलम ४७ अंतर्गत सवलतीसाठी अर्ज खंड (१), (२) आणि (३) मध्ये दर्शविलेल्या कालावधीत केला जाईल. दुसऱ्या शब्दांत, कलम (१), (२) आणि (३) मध्ये विहित केलेले मर्यादा कालावधी हे कलम ४७ द्वारे शासित असलेल्या प्रकरणांच्या संदर्भात आहेत. मुद्रांक कागद खरेदी केल्याच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत अर्ज दाखल केला गेला नाही या कारणावरून महसूल अधिकाऱ्यांनी अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज फेटाळला आणि हे प्रकरण कायद्याच्या कलम ४८ मधील अवशिष्ट तरतुदीमध्ये येते असे मानले. हे मत मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल

न्यायाधीशांनी स्वीकारले आहे. या दृष्टिकोनातून जे चुकते ते म्हणजे कलम ४८ संपूर्णतः केवळ त्या प्रकरणांनाच लागू होते जेथे सवलतीसाठीचा अर्ज कलम ४७ द्वारे नियंत्रित केला जातो. जर परताव्यासाठीचा अर्ज कलम ४७ च्या तरतुदींच्या संदर्भात नसेल, तर कलम ४८ मधील मर्यादेचा कालावधी स्पष्टपणे लागू होत नाही. अपीलकर्त्याचा अर्ज कलम ४७ मधील कोणत्याही कलमाच्या कक्षेत येत नसल्यामुळे, कलम ४८ मध्ये विहित केलेला ६ महिन्यांचा मर्यादा कालावधी अपीलकर्त्याने दाखल केलेल्या भत्त्यासाठीच्या अर्जाला लागू होणार नाही. [परिच्छेद - १७ आणि १८] [६३४-इ-एच; ६३५-ए-बी]

२. अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज कलम ४७, ५२ आणि ५२ ए च्या कक्षेत येत नाही. परताव्यासाठीच्या अर्जाचे शीर्षक कलम ४७ च्या तरतुदींच्या संदर्भात होते हे खरे आहे. परंतु, हे निश्चित आहे की चुकीच्या वैधानिक तरतुदीचा संदर्भ, नागरिकाला परताव्याचा हक्क काढून टाकू शकत नाही जो अन्यथा वैधानिक तरतुदीच्या संदर्भात येतो. [परिच्छेद २८] [६४० -बी-सी]

३. सध्याच्या प्रकरणात, विक्रीचा करार लक्षात घेता मुद्रांक पेपर प्रामाणिकपणे खरेदी करण्यात आला होता जो अपीलकर्त्याने विकासकाबरोबर अंमलात आणायचा होता. विकासकाशी वाद झाल्याने एनसीडीआरसीसमोर कार्यवाही सुरू झाली. अपीलकर्त्याच्या वर्तनात काहीही

अनुचित प्रकार घडला नाही आणि कार्यवाहीच्या निकालाची वाट पाहण्यात अपीलकर्त्याकडून अवाजवी विलंब नक्कीच झाला नाही. एनसीडीआरसीने अपीलकर्त्याला नुकसान भरपाई देण्यासह करारावर पुढे जाण्याचा किंवा पर्यायाने व्याजासह परतावा मागण्याचा पर्याय देत तक्रार मंजूर केली. अपीलकर्त्याने नंतरचा पर्याय वापरल्याने एनसीडीआरसीच्या आदेशापासून दोन महिन्यांच्या आत परतावा देण्यासाठी अर्ज केला. त्यामुळे अपीलकर्त्याचे वर्तन अवाजवी मानता येणार नाही किंवा मुद्रांक शुल्काच्या परताव्यासाठी अर्ज करताना अपीलकर्त्याकडून जाणीवपूर्वक किंवा अवाजवी दिरंगाई करण्यात आली नाही. असा अर्ज वाजवी मुदतीत दाखल करणे आवश्यक आहे. [परिच्छेद २९] [६४० -सी-एफ]

४. सामान्य कायद्याचे राज्य म्हणून, परताव्याचा अधिकार ही एक वैधानिक निर्मिती आहे. कायद्याने दिलेल्या अटींनुसार परतावा मागितला जाऊ शकतो. वर चर्चा केल्याप्रमाणे, अपीलकर्त्याचे प्रकरण कोणत्याही ठोस तरतुदीद्वारे विशेषतः प्रतिबंधित नाही. राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १४२ अन्वये आपल्या अधिकाराचा वापर करताना या न्यायालयाने वैधानिक तरतुदींकडे दुर्लक्ष करू नये आणि त्याकडे दुर्लक्ष करू नये, तर स्पष्ट वैधानिक तरतुदींची नोंद घ्यावी आणि सावधगिरीने आपल्या विवेकाचा वापर करावा, हे प्रस्थापित तत्त्व आहे. म्हणूनच, जर एखाद्या कायद्याने मर्यादेचा कालावधी निश्चित केला

असेल तर या न्यायालयाने कलम १४२ अंतर्गत विलंबात हस्तक्षेप करण्यास धीमा असणे आवश्यक आहे. तथापि, तात्कालिक प्रकरणासारख्या घटनेच्या बाबतीत जिथे खटल्याची वस्तुस्थिती कायद्याने समाविष्ट केलेली नाही, कलम १४२ अन्वये या न्यायालयाला विलंब कमी करून पूर्ण न्याय देण्याचा अधिकार असेल. या खटल्यात परताव्यासाठी अर्ज भरण्यास उशीर एनसीडीआरसीसमोर प्रदीर्घ कार्यवाहीमुळे झाला असल्याने विलंबाच्या कारणास्तव अर्ज फेटाळता येणार नाही, असे या न्यायालयाचे मत आहे. पक्षकाराचे त्यावर नियंत्रण नसते. न्यायालयीन दिरंगाई . परताव्याचा अर्ज फेटाळल्यास समता, न्याय आणि निष्पक्षतेचे उल्लंघन होईल जेथे अर्जदाराला न्यायालयीन विलंबाचा त्रास सहन करावा लागतो. त्यामुळे राज्यघटनेच्या कलम १४२ अन्वये मिळालेल्या अधिकाराचा वापर करण्यासाठी हे योग्य प्रकरण आहे. [परिच्छेद ३१] [६४१ -सी-एफ]

५. परिणामी, असे निर्देश दिले जातात की ई-मुद्रांक कागद खरेदीच्या वेळी भरलेले मुद्रांक शुल्क परत करण्याचा हक्क अपीलकर्त्याला असेल , जो अपीलकर्त्याने मुद्रांक जिल्हाधिकारी, मुंबई यांना ई-मुद्रांक कागद परत करण्याच्या अटीवर असेल. ई-मुद्रांक कागद जिल्हाधिकारी यांना पाठवल्यानंतर एका महिन्याच्या कालावधीत परताव्याची प्रक्रिया केली जाईल.[परिच्छेद ३२][६४२ -ए]

समिती-जीएफआयएल विरुद्ध लिब्रा बिल्डटेक प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर (२०१५) १६ एससीसी ३१ : [२०१५] ११ एससीआर ४२० ; ए.आर. अंथुले विरुद्ध आर. एस. नायक, (१९८८) २ एससीसी ६०२ : [१९८८] १ एससीआर १ ; युनियन कार्बाइड कॉर्पोरेशन विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, (१९९१) ४ एससीसी ५८४ : [१९९१] १ एससीआर २५१ ; सुप्रीम कोर्ट बार असोसिएशन विरुद्ध भारत सरकार, (१९९८) ४ एससीसी ४०९: [१९९८] २ एससीआर ७९५ - संदर्भित.

निर्णय विधी संदर्भ

[२०१५] ११ एससीआर ४२० संदर्भित परिच्छेद १०

[१९८८] १ एस.सी.आर. १ संदर्भित परिच्छेद ३१

[१९९१] १ एससीआर २५१ संदर्भित परिच्छेद ३१

[१९९८] २ एससीआर ७९५ संदर्भित परिच्छेद ३१

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: **दिवाणी अपील क्रमांक- ५९७०/२०२१**

रिट याचिका क्रमांक १००८८/२०१८ मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २२.११.२०१८ च्या निर्णय व आदेशावरून.

अपीलकर्त्याचे वकील - वरुण सिंग, गौरव नायर, प्रणती भटनागर,

उत्तरवादी साठी वकील म्हणून - राहुल चिटणीस, सचिन पाटील, आदित्य पांडे, जिओ जोसेफ.

न्यायालयाचा निर्णय न्यायमूर्ती डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड याद्वारे देण्यात आला –

१. अनुमती देण्यात आली.

२. मुद्रांक शुल्क परताव्यासाठी नागरिकांच्या दाव्याला या न्यायालयाकडे जाण्याचा मार्ग मोकळा झाला आहे. अपीलकर्त्याने निवासी अपार्टमेंट बुक केले. त्यावरून बिल्डरशी वाद निर्माण झाला. त्यामुळे ग्राहकांची तक्रार झाली. खटल्यात वेळ गेला. अपीलकर्त्याला किंमतीचा परतावा निवडण्याची परवानगी देण्यात आली. मुद्रांक शुल्क परताव्याचा दावा राज्याच्या महसूल विभागाने सहा महिन्यांहून अधिक काळ लोटल्याचे कारण देत फेटाळून लावला आहे. मुंबई उच्च न्यायालयाने या निर्णयाशी सहमती दर्शवत हा दावा खोटा ठरवला. परताव्याचा साधा दावा आपल्याला महसूल सोर्सिंग कायद्याच्या गुंतागुंतीकडे घेऊन जातो.

३. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीशाने २२ नोव्हेंबर २०१८ रोजी दिलेल्या निकालातून हे अपील करण्यात आले आहे. नोंदणी उपमहानिरीक्षक तथा मुद्रांक उपनियंत्रक, पुणे यांनी अपीलकर्त्याने दाखल केलेला मुद्रांक शुल्क परताव्याचा अर्ज फेटाळून लावला. घटनेच्या कलम २२६ अन्वये उच्च

न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्राचा वापर करून प्राधिकरणाच्या आदेशाला आव्हान देण्यात आले होते. ही याचिका फेटाळण्यात आली आहे.

४. २४ एप्रिल २०१४ रोजी अर्जदाराने पुण्यातील लोढा बेलमोंडो या बांधकाम प्रकल्पाच्या टॉवर क्रमांक २४ मध्ये युनिट क्रमांक २००१ हा १६६० चौरस फुटांचा निवासी फ्लॅट १ कोटी ६८ लाख ८८ हजार ९५ रुपयांना बुक केला. अपीलकर्त्याने सुरुवातीला जुलै २०१४ पर्यंत ३३,९१,७९५ रुपयांची रक्कम भरली जी मान्य विक्रीविचाराच्या १९.९% होती, त्यानंतर एक पुष्टीकरणारा ईमेल जारी करण्यात आला. त्यानंतर १५ जुलै २०१४ रोजी वाटपाचे पत्र आले. १४ ऑगस्ट २०१४ रोजी अपीलकर्त्याने मान्य विचारापैकी १ कोटी ५८ लाख २८ हजार २२१ रुपयांची रक्कम भरली. कन्व्हेयन्स ची अंमलबजावणी सुलभ व्हावी म्हणून अपीलकर्त्याने आयडीबीआय बँक, औंध, पुणे यांच्याकडून एमटीआर जीआरएन नंबर एमएच ००२३६०३८३२०१४१५५ असलेल्या सरकारी चलनाद्वारे विक्रीकराराच्या अंमलबजावणीसाठी एकूण ८,४४,५०० रुपयांना ईएसबीटीआर स्टॅम्प पेपर खरेदी केला.

५. अपीलकर्ता आणि विकासक यांच्यात वाद निर्माण झाले ज्यामुळे अपीलकर्त्याने राष्ट्रीय ग्राहक विवाद निवारण आयोगाकडे ग्राहक तक्रार दाखल केली. तक्रार प्रलंबित असताना २५ सप्टेंबर २०१४ च्या अंतरिम आदेशात विकासकाला फ्लॅटमध्ये थर्ड पार्टी हितसंबंध निर्माण करण्यास

मनाई करण्यात आली होती. अखेर ६ मे २०१६ च्या आदेशाने ही तक्रार मान्य करण्यात आली. अपीलकर्त्याला एकतर विकासकाशी कराराची अंमलबजावणी करण्याचा पर्याय देण्यात आला होता, अशा परिस्थितीत विकासक १० लाख रुपयांच्या रकमेत नुकसान भरपाई देईल किंवा पर्यायाने, जर अपीलकर्ता करार करण्यास तयार नसेल तर विकासकाला संपूर्ण रक्कम परत करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते

६. प्रत्येक हप्ता प्राप्त झाल्यापासून परताव्याच्या तारखेपर्यंत वार्षिक १२% दराने व्याजासह रु.१०,००,००० च्या नुकसानभरपाईसह विचार करणे. अपीलकर्त्याने व्याजासह विचाराचा परतावा मागण्याचा पर्याय वापरला.परताव्यासाठी विकासकाने ११ जुलै २०१६ रोजी धनादेश दिला एनसीडीआरसीच्या आदेशाच्या अनुषंगाने विचार करणे. त्यानंतर अर्जदाराने १६ जुलै २०१६ रोजी ८ लाख ४४ हजार ५०० रुपये मुद्रांक शुल्क परत करण्यासाठी मुद्रांक जिल्हाधिकाऱ्यांकडे अर्ज केला . मुद्रांक जिल्हाधिकाऱ्यांनी ५ ऑगस्ट २०१६ च्या पत्राद्वारे ही फाईल उपनिरीक्षकांकडे पाठविली. परतावा असावा या शिफारशीसह नोंदणी सामान्य अपीलकर्त्याने सहा महिन्यांच्या आत परताव्यासाठी अर्ज केला नाही या कारणास्तव नाकारला जाऊ शकतो. नोंदणी उपमहानिरीक्षकांनी २७ सप्टेंबर २०१६ च्या आदेशाद्वारे मुद्रांक शुल्क परताव्याचा अर्ज महाराष्ट्राच्या कलम ४८

(३) नुसार सहा महिन्यांच्या आत परताव्याचा अर्ज केला नसल्याचे कारण देत मुद्रांक शुल्क परताव्याचा अर्ज फेटाळून लावला. मुद्रांक अधिनियम १९५८. अपीलकर्त्याने मुख्य निरीक्षकांकडे अपील दाखल केले .महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम १९५८ च्या कलम ५३ (१ अ) अन्वये महसूल प्राधिकरण. याच कारणास्तव २ एप्रिल २०१८ रोजी अपील फेटाळण्यात आले. घटनेच्या कलम २२६ अन्वये या आदेशाला आव्हान देणारी रिट याचिका याचिकाकर्त्याने मुंबई उच्च न्यायालयात दाखल केली. २७ सप्टेंबर २०१६ आणि २ एप्रिल २०१८ आणि एफ ला भरलेल्या मुद्रांक शुल्काचा परतावा देण्याचे आदेश मागितल्याबद्दल.

५. अपीलकर्ता आणि विकासक यांच्यात वाद निर्माण झाले ज्यामुळे अपीलकर्त्याने राष्ट्रीय ग्राहक विवाद निवारण आयोगाकडे १ "एनसीडीआरसी" ग्राहक तक्रार दाखल केली. तक्रार प्रलंबित असताना २५ सप्टेंबर २०१४ च्या अंतरिम आदेशात विकासकाला फ्लॅटमध्ये थर्ड पार्टी हितसंबंध निर्माण करण्यास मनाई करण्यात आली होती. अखेर ६ मे २०१६ च्या आदेशाने ही तक्रार मान्य करण्यात आली. अपीलकर्त्याला एकतर विकासकाशी कराराची अंमलबजावणी करण्याचा पर्याय देण्यात आला होता, अशा परिस्थितीत विकासक १० लाख रुपयांच्या रकमेत नुकसान भरपाई

देईल किंवा पर्यायाने, जर अपीलकर्ता करार करण्यास तयार नसेल तर विकासकाला संपूर्ण रक्कम परत करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते.

६. प्रत्येक हप्ता प्राप्त झाल्यापासून परताव्याच्या तारखेपर्यंत वार्षिक १२% दराने व्याजासह रु.१०,००,००० च्या नुकसानभरपाईसह विचार करणे. अपीलकर्त्याने व्याजासह विचाराचा परतावा मागण्याचा पर्याय वापरला.परताव्यासाठी विकासकाने ११ जुलै २०१६ रोजी धनादेश दिला एनसीडीआरसीच्या आदेशाच्या अनुषंगाने विचार करणे. त्यानंतर अर्जदाराने १६ जुलै २०१६ रोजी ८ लाख ४४ हजार ५०० रुपये मुद्रांक शुल्क परत करण्यासाठी मुद्रांक जिल्हाधिकाऱ्यांकडे अर्ज केला . मुद्रांक जिल्हाधिकाऱ्यांनी ५ ऑगस्ट २०१६ च्या पत्राद्वारे ही फाईल उपनिरीक्षकांकडे पाठविली. परतावा असावा या शिफारशीसह नोंदणी सामान्य अपीलकर्त्याने सहा महिन्यांच्या आत परताव्यासाठी अर्ज केला नाही या कारणास्तव नाकारला जाऊ शकतो. नोंदणी उपमहानिरीक्षकांनी २७ सप्टेंबर २०१६ च्या आदेशाद्वारे मुद्रांक शुल्क परताव्याचा अर्ज महाराष्ट्राच्या कलम ४८ (३) नुसार सहा महिन्यांच्या आत परताव्याचा अर्ज केला नसल्याचे कारण देत मुद्रांक शुल्क परताव्याचा अर्ज फेटाळून लावला . मुद्रांक अधिनियम १९५८. अपीलकर्त्याने मुख्य निरीक्षकांकडे अपील दाखल केले .महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम १९५८ च्या कलम ५३ (१ अ) अन्वये महसूल प्राधिकरण. याच

कारणास्तव २ एप्रिल २०१८ रोजी अपील फेटाळण्यात आले. घटनेच्या कलम २२६ अन्वये या आदेशाला आव्हान देणारी रिट याचिका याचिकाकर्त्याने मुंबई उच्च न्यायालयात दाखल केली. २७ सप्टेंबर २०१६ आणि २ एप्रिल २०१८ आणि एफ ला भरलेल्या मुद्रांक शुल्काचा परतावा देण्याचे आदेश मागितल्याबद्दल.

७. उच्च न्यायालयाने २२ नोव्हेंबर २०१८ च्या निकालाद्वारे ही याचिका फेटाळून लावत ई-मुद्रांक खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या कालावधीत परताव्याचा अर्ज मर्यादेने प्रतिबंधित करण्यात आला आहे, या महसूल अधिकाऱ्यांच्या मताला दुजोरा दिला. अपीलकर्त्याचे प्रकरण कायद्याच्या कलम ५२ अ अंतर्गत येत असल्याने कलम ४८ (३) अंतर्गत सहा महिन्यांची मर्यादा लागू होणार नाही, हा युक्तिवाद उच्च न्यायालयाने फेटाळून लावला. या कायद्यातील कलम ४७, ४८, ५२ व ५२ अ यांचा सामंजस्याने अर्थ लावावा लागेल, तसेच मुद्रांक खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत कलम ५२ अ अन्वये अर्ज करावा लागेल, असे निदर्शनास आले.त्यानुसार हे प्रकरण या न्यायालयात गेले आहे. १८ जानेवारी २०१९ रोजी नोटीस बजावण्यात आली होती.

८. अपीलकर्त्याच्या वतीने हजर असलेले वकील श्री. वरुण सिंग यांनी सादर केले की ज्या परिस्थितीत परताव्यासाठी अर्ज दाखल करण्यात आला होता

त्या परिस्थितीचे मूल्यांकन करण्यासाठी, खालील घटना लक्षात ठेवणे आवश्यक आहेः

(i) ई-मुद्रांक कागद १६ ऑगस्ट २०१४ रोजी खरेदी करण्यात आला;

(ii) विकासकासोबत झालेल्या वादानंतर, अपीलकर्त्याने एन.सी.डी.आर.सी. कडे धाव घेतली, ज्याने सुरुवातीला २५ सप्टेंबर २०१४ रोजी तृतीय पक्षाच्या हक्कांच्या निर्मितीवर अंतरिम स्थगिती दिली आणि अखेरीस ६ मे २०१६ रोजी तक्रार करण्यास परवानगी दिली; आणि

(iii) परताव्यासाठीचा अर्ज १६ जुलै २०१६ रोजी दाखल करण्यात आला.

९. या पार्श्वभूमीवर, अपीलकर्त्याच्या वकिलाने सादर केले की, पुढील पाच कारणांमुळे, परताव्यासाठीचा अर्ज वाजवी कालावधीत दाखल करण्यात आला होता आणि त्याला दंड किंवा मर्यादेच्या आधारावर प्रतिबंधित केले जाऊ शकत नाहीः

(i) विकासकाशी झालेल्या कराराशी संबंधित वाद एन. सी. डी. आर. सी. कडे न्यायनिवाडा प्रलंबित होता;

(ii) निवासी सदनिकेशी संबंधित व्यवहार पूर्ण करण्यासाठी अपीलकर्त्याने मुद्रांक शुल्क भरले होते आणि ई-मुद्रांक कागद प्रामाणिकपणे खरेदी केला होता;

(iii) एन. सी. डी. आर. सी. कडे अपीलकर्त्याची तयारी आणि इच्छा दर्शविण्यासाठी, अपीलकर्त्याने कार्यवाहीचा निपटारा होईपर्यंत ई-मुद्रांक कागद कायम ठेवणे आवश्यक होते;

(iv) ई-मुद्रांक कागद, खरे तर, एन. सी. डी. आर. सी. च्या निर्णयामुळे विकासकाने आग्रह धरलेल्या काही आक्षेपार्ह तरतुदी काढून विवादाचे निराकरण झाले असेल तर याचा वापर केला जातो; आणि

(v) एन. सी. डी. आर. सी. च्या आदेशानुसार, अपीलकर्त्याने सक्षम मंचाच्या न्यायालयीन आदेशाच्या संदर्भात परतावा मागण्याचा पर्याय वापरला.

१०. या पार्श्वभूमीवर वकिलांनी महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम - १९५८ च्या कलम ४७, ४८ आणि ५२ ए च्या तरतुदींवर भर दिला आहे. परताव्यासाठी अर्ज दाखल करण्यासाठी मुद्रांक खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांचा कालावधी ठरवणाऱ्या कलम ४८ (३) च्या तरतुदींमध्ये, जेथे प्रकरण कलम ४७ च्या तरतुदींमध्ये समाविष्ट नाही तेथे कोणताही अर्ज नसेल, असे सादर

करण्यात आले आहे. अशा परिस्थितीत, कलम ५२ अ हे अपीलकर्त्याला लाभ मिळवून देईल अशी विनंती करण्यात आली होती. या संदर्भात, अपीलकर्त्याच्या वकिलाने समिती- जी.एफ.आय.एल. विरुद्ध लिब्रा बिल्डटेक प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर २(२०१५) १६ एससीसी ३१ या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या दोन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाच्या निर्णयावर भर दिला.

११. अपीलकर्त्याच्या निवेदनाला विरोध करत महाराष्ट्र राज्याचे मुख्य स्थायी वकील राहुल चिटनीस यांनी आग्रह केला आहे कीः

(i) अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज विशेषतः महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम - १९५८ च्या कलम ४७ च्या तरतुदींनुसार होता;

(ii) एकदा अपीलकर्त्याने हे मान्य केले की अर्ज कलम ४७ च्या संदर्भात दाखल करण्यात आला होता, तर कलम ४८ मध्ये विहित केलेल्या मर्यादेचा कालावधी पूर्णपणे आकर्षित होईल;

(iii) खरे तर मुद्रांक शुल्क परताव्यासाठीचा अर्ज कायद्याच्या कलम ४७ (अ) च्या तरतुदींशी संबंधित असेल; आणि

(iv) अशा परिस्थितीत, परताव्यासाठीचा अर्ज मर्यादेद्वारे प्रतिबंधित होता या निष्कर्षावर पोहोचण्यासाठी अपील प्राधिकरणाला न्याय्य ठरवण्यात आले.

प्रतिस्पर्धी युक्तिवाद आमच्या विश्लेषणाखाली येतात –

१२. महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम - १९५८ च्या ५ व्या अध्यायाचे शीर्षक 'विशिष्ट प्रकरणांमध्ये मुद्रांकांना भत्ते' असे आहे. "खराब झालेल्या शिक्क्यांसाठी भत्ता" शी संबंधित असलेल्या कलम ४७ मध्ये खालीलप्रमाणे तरतूद आहेः

(अ) कोणत्याही कागदावरील शिक्के अनवधानाने आणि विनाकारण खराब केलेले, नष्ट केलेले किंवा लेखी चुकून किंवा कोणत्याही व्यक्तीने त्यावर लिहिलेले कोणतेही साधन अंमलात आणण्यापूर्वी इच्छित हेतूसाठी अयोग्य ठरविलेले इतर कोणतेही साधन.

(ब) कोणत्याही दस्तऐवजावरील शिक्के जे पूर्णपणे किंवा अंशतः लिहिले गेले आहे, परंतु ज्यावर कोणत्याही पक्षाने स्वाक्षरी केलेली नाही किंवा अंमलात आणली नाही.

(क) कोणत्याही पक्षाने अंमलात आणलेल्या उपकरणासाठी वापरलेले शिक्के.

(१) त्यानंतर पक्षास सुरुवातीपासूनच कायद्याने पूर्णपणे शून्य असल्याचे आढळून आले आहे; (१ए) विशिष्ट मदत अधिनियम १९६३ च्या कलम ३१ अंतर्गत न्यायालयाला नंतर सुरुवातीपासूनच पूर्णपणे शून्य असल्याचे आढळून आले आहे;

(२) नंतर मूळ हेतूसाठी त्यात कोणत्याही त्रुटी किंवा चुकीमुळे अयोग्य असल्याचे आढळून आले आहे;

(३) ज्याच्याद्वारे त्याची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीच्या मृत्यूमुळे, त्याची अंमलबजावणी न करता, किंवा अशा कोणत्याही व्यक्तीने त्याची अंमलबजावणी करण्यास नकार दिल्यामुळे, प्रस्तावित फॉर्म मध्ये इच्छित व्यवहार प्रभावी करण्यासाठी पूर्ण केले जाऊ शकत नाही.

(४) एखाद्या मूर्त पक्षाकडून त्याची अंमलबजावणी न होणे आणि त्यावर स्वाक्षरी करण्यास नकार देणे, हे खरे तर अपूर्ण आणि ज्या उद्देशासाठी ते अभिप्रेत होते त्या उद्देशासाठी अपुरे आहे;

(५) कोणत्याही व्यक्तीने त्या अंतर्गत कार्य करण्यास नकार दिल्यामुळे किंवा त्याद्वारे सुरक्षित ठेवण्याचा हेतू असलेला कोणताही पैसा आगाऊ देण्यास नकार दिल्यामुळे किंवा त्याद्वारे दिलेले कोणतेही पद नाकारल्याने किंवा न स्वीकारल्याने, इच्छित हेतू पूर्णपणे अयशस्वी ठरतो;

(६) त्याच पक्षांमधील इतर कोणत्याही साधनांद्वारे परिणामकारक ठरण्याचा हेतू असलेल्या व्यवहाराचा परिणाम म्हणून निरुपयोगी ठरतो आणि त्यावर कमी किमतीची शिक्कामोर्तब होत नाही;

(७) मूल्यात कमतरता आहे आणि त्याद्वारे लागू करण्याचा हेतू असलेला व्यवहार त्याच पक्षांमधील इतर काही साधनांद्वारे केला गेला होता आणि त्यावर कमी किमतीची शिक्कामोर्तब केलेली नाही;

(८) अनवधानाने आणि विनाकारण खराब झाले आहे आणि त्याऐवजी त्याच पक्षांमध्ये आणि त्याच हेतूसाठी तयार केलेले दुसरे साधन अंमलात आणले जाते आणि योग्यरित्या शिक्कामोर्तब केले जाते.

परंतु, अंमलात आणलेल्या दस्तऐवजाच्या बाबतीत, उपखंड (एल.ए.) अंतर्गत येणारे दस्तऐवज वगळता, अशी कोणतीही कायदेशीर कार्यवाही सुरू करण्यात आलेली नाही ज्यामध्ये दस्तऐवज दिले जाऊ शकत होते किंवा पुरावा म्हणून सादर केले जाऊ शकत होते आणि दस्तऐवज रद्द करण्यासाठी दिले गेले आहे किंवा रद्द करण्यासाठी न्यायालयाकडे आधीच दिले गेले आहे.

स्पष्टीकरण - कलम ३२ अंतर्गत जिल्हाधिकारी यांचे प्रमाणपत्र की ज्या संपूर्ण शुल्कासह एखादे साधन आकारण्यायोग्य आहे ते दिले गेले आहे, हे या कलमाच्या अर्थानुसार छापलेले शिक्के आहे.

(भर देण्यात आला)

१३. कलम ४७ आवश्यक असलेल्या पुराव्याच्या किंवा चौकशीच्या संदर्भात राज्य सरकारने तयार केलेल्या नियमांच्या अधीन आहे. या तरतुदीत असे नमूद केले आहे की, कलम (अ) ते (क) मध्ये नमूद केलेल्या प्रकरणांमध्ये खराब झालेल्या छापील तिकिटांसाठी भत्ता मागणाऱ्या अर्जावर जिल्हाधिकारी भत्ता देऊ शकतात. कलम ४७ चे सुरुवातीचे शब्द असेही सूचित करतात की कलम ४७ अंतर्गत अर्ज कलम ४८ द्वारे विहित केलेल्या

कालावधीत करावा लागेल. कलम ४७ चे प्रास्ताविक शब्द (अ) ते (क) या कलमांमध्ये समाविष्ट असलेल्या प्रकरणांमध्ये खराब झालेल्या छापील तिकिटांची जाहिरात करतात. कलम (अ) अशा परिस्थितीशी संबंधित आहे जिथे कोणत्याही कागदावरील शिक्के अनवधानाने किंवा विनाकारण खराब केले जाते, एकतर लेखी त्रुटीमुळे किंवा इतर कोणत्याही मार्गाने हेतूसाठी अयोग्य ठरवले जाते किंवा त्यावर लिहिलेले साधन कोणत्याही व्यक्तीने अंमलात आणण्यापूर्वी. कलम (अ) चा उद्देश हे सुनिश्चित करणे आहे की छापील शिक्के जे अनवधानाने किंवा अजाणतेपणे खराब झाले आहेत किंवा जेथे मुद्रांक कागद ज्या उद्देशासाठी अभिप्रेत होता त्या उद्देशासाठी अयोग्य ठरविले गेले आहे. म्हणूनच खंड (अ) मध्ये वापरलेली अभिव्यक्ती खराब केली जाते, नष्ट केली जाते किंवा त्या उद्देशासाठी अयोग्य ठरवली जाते.

१४. कलम ४७ मध्ये तीन प्रकारच्या प्रकरणांचा समावेश आहेः (i) खराब; (ii) नष्ट; आणि (iii) लेखी त्रुटीमुळे किंवा 'इतर कोणत्याही मार्गाने' या उद्देशासाठी अयोग्य. राज्याने असा युक्तिवाद केला आहे की अपीलकर्त्याचे प्रकरण तिसऱ्या श्रेणीच्या कक्षेत येईल कारण ते मालमत्ता खरेदी करण्याच्या उद्देशासाठी अयोग्य ठरवण्यात आले होते. अशा प्रकारे हे सादरीकरण तरतुदीत वापरल्या गेलेल्या 'उद्देश' या अभिव्यक्तीवर अवलंबून राहते. सादर करणे हे तरतुदीच्या साध्या वाचनाशी जुळत नाही. "इतर कोणतीही साधने"

ही अभिव्यक्ती त्याच्या अगदी आधी असलेल्या शब्दांच्या संदर्भात वाचली पाहिजे, म्हणजे, "लेखी त्रुटी". "इतर कोणत्याही मार्गाने" ही अभिव्यक्ती सूचित करेल की मुद्रांक कागदावर लेखनातील त्रुटीशी कोणत्याही प्रकारे साम्य असलेल्या मुद्रांक कागदाच्या विकृतीचा संदर्भ देण्याचा विधिमंडळाचा हेतू होता. "इतर कोणतेही साधन" म्हणजे इतर कोणत्याही पद्धतीचा संदर्भ आहे ज्याद्वारे मुद्रांक कागद ज्या हेतूसाठी खरेदी करण्यात आला होता त्या हेतूसाठी अयोग्य ठरवला जातो. शिवाय, कलम ४७ मधील प्रास्ताविक शब्दांमध्ये असे म्हटले आहे की मुद्रांक 'खराब' झाला आहे याबद्दल जिल्हाधिकारी समाधानी असले पाहिजेत. कलम (अ) ते (क) अशी प्रकरणे मांडतात जी 'खराब झालेले शिक्के' या अभिव्यक्तीच्या कक्षेत येतात. कलम ४७ चा भर उद्देशावर नसून अयोग्य शिक्क्यांवर आहे. त्यामुळे, खरेदीनंतर मुद्रांक आवश्यक नसल्यामुळे त्याचा अजिबात वापर केला गेलेला नसेल तर तो कलम ४७ च्या कक्षेत येणार नाही. केवळ ज्या प्रकरणांमध्ये लेखी त्रुटी किंवा इतर कोणत्याही मार्गाने मुद्रांक या उद्देशासाठी अयोग्य आहे, त्या प्रकरणांमध्येच या तरतुदीचा समावेश केला जाईल. मुद्रांक कागद खराब करण्यात आला आहे किंवा नष्ट करण्यात आला आहे किंवा ज्या उद्देशासाठी तो आवश्यक होता त्या उद्देशासाठी अयोग्य ठरवण्यात आला आहे, असे अपीलकर्त्याचे म्हणणे नाही. सध्याच्या प्रकरणात, मुद्रांक कागद खराब

झालेला नाही, तर ज्या उद्देशाने मुद्रांक खरेदी करण्यात आला होता, तो एन. सी. डी. आर. सी. च्या निर्णयाच्या पार्श्वभूमीवर अनावश्यक झाला आहे, हा सामान्य आधार आहे. त्यामुळे कलम ४७ च्या कलम (अ) च्या तरतुदी लागू करण्याची संधी मिळणार नाही.

१५. कलम ४७ चे कलम (सी) "कोणत्याही पक्षाने अंमलात आणलेल्या साधनासाठी वापरलेले शिक्के" या अभिव्यक्तीने सुरू होते आणि त्यानंतर आठ उपखंड येतात. दुसऱ्या शब्दांत, कलम ४७ चे कलम (सी) केवळ तेथेच लागू होते जेथे मुद्रांक कागद एखाद्या उपकरणासाठी वापरला गेला आहे जो उपकरणातील एका पक्षाने अंमलात आणला आहे. म्हणूनच, उदाहरणार्थ, उपखंड (२) म्हणजे ज्या उद्देशासाठी ते मूलतः अभिप्रेत होते त्या हेतूसाठी त्रुटी किंवा चुकांमुळे ते उपकरण नंतर अयोग्य असल्याचे आढळून आले. उपखंड (४) अशा परिस्थितीसाठी जाहिराती देते जिथे एखाद्या भौतिक पक्षाद्वारे साधन अंमलात आणले गेले नाही आणि त्याच्या असमर्थतेमुळे किंवा त्यावर स्वाक्षरी करण्यास नकार दिल्याने ते साधन ज्या उद्देशाने अभिप्रेत होते त्या उद्देशासाठी अपूर्ण आणि अपुरे ठरते . कलम ४७ चा कलम (सी) सध्याच्या खटल्यातील तथ्यांना लागू होत नाही कारण कोणत्याही पक्षाने आधीच अंमलात आणलेल्या साधनांसाठी मुद्रांक वापरला गेला नव्हता हा सामान्य आधार आहे.

१६. आता या पार्श्वभूमीवर कायद्याच्या कलम ४८ ची जाहिरात करणे आवश्यक झाले आहे. कलम ४८ खालीलप्रमाणे प्रदान करतेः

> "४८. कलम ४७ अंतर्गत दिलासा देण्यासाठी अर्ज केव्हा करावा. कलम ४७ अंतर्गत दिलासा मिळण्यासाठीचा अर्ज पुढील कालावधीत, म्हणजे पुढील कालावधीत केला जाईल.
>
> (१) कलम (क) (५) मध्ये नमूद केलेल्या प्रकरणांमध्ये, कागदपत्रांच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आतः परंतु, जेथे स्थावर मालमत्ता विकण्याचा करार, ज्यावर अनुसूची १ च्या कलम २५ अंतर्गत मुद्रांक शुल्क दिले जाते, तो नोंदणी अधिनियम, १९०८ च्या तरतुदींनुसार नोंदणीसाठी सादर केला जातो आणि जर विक्रेत्याने अशा कराराचा विषय असलेल्या स्थावर मालमत्तेचा ताबा देण्यास नकार दिला तर अर्ज दस्तऐवजाच्या तारखेपासून दोन वर्षांच्या आत केला जाऊ शकतो [किंवा जर असा करार नोंदणीकृत रद्द दस्तऐवजाद्वारे संबंधित परिसराशी संबंधित विवाद, अपुरा वित्त, या कारणास्तव रद्द केला जातो. (२) अशा नोंदणीकृत रद्दबातल दस्तऐवजाच्या तारखेपासून दोन वर्षांच्या आत अर्ज केला जाऊ शकतो;

(२) अपरिहार्य परिस्थितीत जेव्हा कोणतेही साधन ज्यासाठी दुसरे साधन बदलले गेले आहे ते रद्द करण्यासाठी सोडले जाऊ शकत नाही, तेव्हा अर्ज बदललेल्या दस्तऐवजाच्या अंमलबजावणीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत केला जाऊ शकतो.

(३) इतर कोणत्याही परिस्थितीत, मुद्रांक खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत.

१७. कलम ४८ या विधानाने सुरू होते की कलम ४७ अंतर्गत दिलासा मिळण्यासाठीचा अर्ज खंड (१), (२) आणि (३) मध्ये दर्शविलेल्या कालावधीत केला जाईल. दुसऱ्या शब्दांत, कलम (१), (२) आणि (३) मध्ये विहित केलेले मर्यादा कालावधी हे कलम ४७ द्वारे शासित असलेल्या प्रकरणांच्या संदर्भात आहेत. खंड (१) मध्ये असे नमूद केले आहे की खंड (सी) (५) द्वारे शासित प्रकरणांसाठी, ज्या कालावधीत अर्ज दाखल करायचा आहे तो कालावधी कागदपत्राच्या तारखेपासून सहा महिने असेल. कलम (२) मध्ये असे नमूद केले आहे की अपरिहार्य परिस्थितीत, ज्या साधनांसाठी दुसरे साधन बदलले गेले आहे ते कोणतेही साधन रद्द करण्यासाठी दिले जाऊ शकत नसेल, अशा परिस्थितीत, प्रतिस्थापन साधन कार्यान्वित झाल्याच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत अर्ज केला जाऊ शकतो. कलम (३), जी

एक अवशिष्ट तरतूद आहे, त्यात मुद्रांक खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या मर्यादेची तरतूद आहे.

१८. मुद्रांक कागद खरेदी केल्याच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत अर्ज दाखल केला गेला नाही या कारणावरून महसूल अधिकाऱ्यांनी अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज फेटाळला आणि हे प्रकरण कायद्याच्या कलम ४८ मधील अवशिष्ट तरतुदीमध्ये येते असे मानले. हे मत मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीशांनी स्वीकारले आहे. या दृष्टिकोनातून जे चुकते ते म्हणजे कलम ४८ संपूर्णतः केवळ त्या प्रकरणांना लागू होते जेथे सवलतीसाठीचा अर्ज कलम ४७ द्वारे नियंत्रित केला जातो. जर परताव्यासाठीचा अर्ज कलम ४७ च्या तरतुदींच्या संदर्भात नसेल, तर कलम ४८ मधील मर्यादेचा कालावधी स्पष्टपणे लागू होत नाही. अपीलकर्त्याचा अर्ज कलम ४७ मधील कोणत्याही कलमाच्या कक्षेत येत नसल्यामुळे, कलम ४८ मध्ये विहित केलेला ६ महिन्यांचा मर्यादा कालावधी अपीलकर्त्याने दाखल केलेल्या भत्त्यासाठीच्या अर्जाला लागू होणार नाही.

१९. भत्त्यासाठी अपीलकर्त्याचा अर्ज कलम ४७ अंतर्गत येत नाही असे निरीक्षण नोंदवल्यानंतर, तो कायद्याच्या इतर कोणत्याही तरतुदींच्या कक्षेत येतो का हे ठरवणे अत्यावश्यक आहे. कलम ४९ मध्ये अशी तरतूद आहे की, बँका किंवा कंपन्यांना फॉर्मची आवश्यकता नसल्यास, कोणत्याही बँकर

किंवा कंपनीद्वारे मुद्रित साधने म्हणून वापरल्या जाणार्या मुद्रांक कागदपत्रांसाठी कोणत्याही वेळेच्या मर्यादेशिवाय भत्ता दिला जाऊ शकतो. अशा प्रकारे, अपीलकर्त्याचा अर्ज कलम ४९ अंतर्गत येत नाही. कलम ५० मध्ये असे म्हटले आहे की गैरवापर केलेल्या शिक्क्यांना सवलत दिली जाऊ शकते. या तरतुदीमुळे 'गैरवापर केलेले शिक्के' या संज्ञेच्या कक्षेत येतात, आवश्यकतेपेक्षा जास्त मोलाचे शिक्के किंवा कोणत्याही नियमांद्वारे किंवा शिक्क्यांद्वारे विहित केलेल्यांव्यतिरिक्त वर्णनाचे शिक्के जे निरुपयोगी आहेत कारण ते साधन तरतुदींचे उल्लंघन करून लिहिले गेले आहे किंवा जेथे मुद्रांक शुल्क आकारले जात नसताना मुद्रांक वापरला गेला आहे. कलम ५० मध्ये केवळ त्या प्रकरणांचा समावेश आहे जेथे मुद्रांक कागदामध्ये अनवधानाने चुका केल्या जातात. त्यामुळे, अपीलकर्त्याचे प्रकरण कलम ५० अंतर्गत येत नाही कारण ई-मुद्रांकात कोणतीही चूक नाही, मग ते मूल्य असो किंवा वर्णनाशी संबंधित. कलम ५१ मध्ये कलम ४७, ४९ आणि ५० अंतर्गत येणाऱ्या प्रकरणांसाठी भत्ता मागण्याची प्रक्रिया नमूद केली आहे आणि त्यामुळे अपीलकर्त्याच्या दाव्याला कोणताही अर्ज नाही.

२०. आता कायद्याच्या कलम ५२ चा संदर्भ घेणे महत्वाचे आहे ज्यात खालीलप्रमाणे तरतूद आहेः

"५२. वापरासाठी आवश्यक नसलेल्या शिक्क्यांसाठी भत्ताः जेव्हा कोणत्याही व्यक्तीकडे असे शिक्के किंवा शिक्के असतील जे इच्छित हेतूसाठी खराब झालेले नाहीत किंवा अयोग्य किंवा निरुपयोगी ठरले नाहीत, परंतु ज्यासाठी त्याचा त्वरित वापर होत नाही, तेव्हा जिल्हाधिकारी अशा व्यक्तीला अशा शिक्के किंवा शिक्क्यांचे मूल्य पैशात परत करतील, रद्द करण्यासाठी ते पाठवणाऱ्या अशा व्यक्तीवर [राज्य सरकारने या संदर्भात केलेल्या नियमांनुसार विहित केलेली रक्कम] वजा करून आणि जिल्हाधिकारी यांच्या समाधानासाठी सिद्ध करून, -

(अ) असे शिक्के किंवा शिक्के अशा व्यक्तीने ते वापरण्याच्या प्रामाणिक हेतूने खरेदी केले होते; आणि

(ब) त्याने त्याची संपूर्ण किंमत दिली आहे; आणि

(क) ते वितरित करण्याच्या तारखेच्या आधीच्या १ [सहा महिन्यांच्या] कालावधीत ते अशा प्रकारे खरेदी केले गेले होतेः

परंतु, जर ती व्यक्ती शिक्क्याचा परवानाधारक विक्रेता असेल, तर जिल्हाधिकारी, त्याला योग्य वाटल्यास, विक्रेत्याने प्रत्यक्षात दिलेल्या रकमेची परतफेड वर नमूद केल्याप्रमाणे कोणत्याही कपातीशिवाय करू शकेल.

(भर देण्यात आला)

कलम ५२ वापरासाठी आवश्यक नसलेल्या शिक्क्यांच्या बाबतीत भत्तेच्या तरतुदीशी संबंधित आहे. दोन प्रकारचे शिक्के आहेत जे वापरण्यासाठी आवश्यक नाहीत. प्रथम म्हणजे कायद्याच्या कलम ४७ मध्ये समाविष्ट केल्याप्रमाणे मुद्रांक खराब केला आहे. दुसरे म्हणजे जेथे मुद्रांक खराब होत नाही परंतु खरेदीदाराला त्याचा काही उपयोग नसल्यामुळे मुद्रांक आवश्यक नसतो. कलम ५२ मध्ये विशेषतः पहिली श्रेणी वगळण्यात आली आहे कारण ती आधीच कलम ४७ मध्ये समाविष्ट आहे. ही तरतूद केवळ दुसऱ्या श्रेणीतील वर्गाला लागू होते. अशा प्रकारे, कलम ५२ मध्ये अशा शिक्क्यांचा समावेश आहे जे खराब झालेले नाहीत परंतु त्यानंतरच्या कोणत्याही घटनेमुळे अर्जदाराला त्याचा काही उपयोग होत नाही ज्यामुळे शिक्के खरेदीचा उद्देश निरर्थक किंवा निरर्थक ठरतो. कलम ५२ अ च्या अर्जासाठी, अर्जदाराने संपूर्ण किंमत भरल्यानंतर, त्याचा वापर करण्याच्या प्रामाणिक हेतूने मुद्रांक खरेदी केला असावा. मात्र, शिक्कामोर्तब झाल्यापासून सहा महिन्यांच्या आतच खरेदीचा उद्देश पूर्ण झालेला नाही. अशी परिस्थिती अनेक परिस्थितींमध्ये उद्भवू शकते. उदाहरणार्थ, एखाद्या व्यक्तीने इमारत खरेदी करण्यासाठी मुद्रांक कागद घेतला असावा. तथापि, विक्रीचा करार अंमलात येण्यापूर्वी, त्या भागात भूकंप झाल्यानंतर इमारत मोडकळीस येते. अशा परिस्थितीत मुद्रांक कागदाचा काही उपयोग नाही. ज्यात विक्रेत्याने मुद्रांक कागद खरेदी

केल्यानंतर मालमत्ता विकण्याची आपली संमती मागे घेतली आहे अशा प्रकरणाचा देखील यात समावेश असू शकतो. अशा परिस्थितीत, खरेदी केलेल्या शिक्क्याचा काही उपयोग होणार नाही कारण ज्या उद्देशाने तो खरेदी करण्यात आला होता तो प्रत्यक्षात येऊ शकला नाही.

२१. असा युक्तिवाद केला जाऊ शकतो की कलम ५२ मधील "ज्यासाठी त्याचा तात्काळ उपयोग नाही" या शब्दांचा वापर केवळ अशा प्रकरणांमध्ये केला जाईल जेथे मुद्रांक खरेदीचा उद्देश अजूनही वैध आहे परंतु विलंब झाल्यास हेतूची अंमलबजावणी केली जाईल आणि 'तात्काळ' नाही. तथापि, तरतुदीचे सर्वांगीण वाचन लक्षात घेता असा अर्थ लावणे चुकीचे आहे. 'तात्काळ' या वाक्यांशाचा वापर तरतुदीद्वारे निर्धारित केलेल्या मर्यादा कालावधीच्या संदर्भात वाचला पाहिजे. कलम ५२ मध्ये त्याच्या कार्यक्षेत्रात येणाऱ्या प्रकरणांसाठी सहा महिन्यांचा मर्यादा कालावधी लागू करण्यात आला असल्याने, 'तात्काळ वापर नाही' या वाक्यांशाचा अर्थ एकतर हेतू कायमचा सोडून देणे किंवा हेतूच्या अंमलबजावणीमध्ये विलंब (मुद्रांक खरेदी केल्यापासून सहा महिन्यांपेक्षा जास्त काळ) असा केला पाहिजे.

२२. तथापि, कलम ५२ केवळ अशा प्रकरणांना लागू होईल जेथे अर्जदाराला खरेदीच्या तारखेपासून सहा महिन्यांच्या आत खरेदी केलेले शिक्के वापरण्याची आवश्यकता नाही याची माहिती होती. मुद्रांक खरेदीदाराला मुद्रांक खरेदी

केल्यापासून सहा महिन्यांच्या आत वापरासाठी मुद्रांक आवश्यक नाही याची माहिती नव्हती अशा प्रकरणांमध्ये ही तरतूद मनमानीपणे लागू केली जाऊ शकत नाही. तात्काळ प्रकरणात, खरेदी केल्यापासून सहा महिन्यांच्या आत मुद्रांक आवश्यक नव्हता या वस्तुस्थितीची माहिती अपीलकर्त्याला नव्हती. बिल्डरसोबत त्याच्या हक्कांसाठी तो प्रामाणिक स्पर्धेत होता. त्यामुळे, अपीलकर्त्याचे प्रकरण देखील कायद्याच्या कलम ५२ अंतर्गत येणार नाही.

२३. अपीलकर्त्याच्या वकिलाने असा युक्तिवाद केला आहे की अपीलकर्त्याचे प्रकरण कायद्याच्या कलम ५२ अ च्या कक्षेत येते. आता, कलम ५२ अ च्या तरतुदींची जाहिरात करणे आवश्यक झाले आहे ज्यात खालीलप्रमाणे तरतूद आहेः

“५२. अ. शुल्क भत्ता - (१) कलम ४७, ५०, ५१ आणि ५२ मध्ये काहीही असले तरी, जेव्हा कलम १० चे उपकलम (३) किंवा कलम १० ए किंवा कलम १०८ अंतर्गत तरतूद केल्याप्रमाणे मुद्रांकाद्वारे किंवा रोखीने शुल्क भरले जाते आणि जेव्हा भरलेल्या शुल्काची रक्कम एक लाख रुपयांपेक्षा जास्त असते, तेव्हा संबंधित जिल्हाधिकारी, खराब झालेल्या किंवा गैरवापर झालेल्या किंवा वापरासाठी आवश्यक नसलेल्या मुद्रांकांना किंवा चलनांखाली भरलेल्या रोख रकमेसाठी भत्ता देणार नाहीत, परंतु आवश्यक चौकशी केल्यानंतर, त्याच्या टिप्पणीसह अर्ज,

(अ) मुंबई शहर जिल्हा आणि मुंबई उपनगरी जिल्ह्यात कार्यरत असलेल्या जिल्हाधिकाऱ्यांनी हाताळलेल्या प्रकरणांसाठी टपाल तिकिटांचे अतिरिक्त नियंत्रक; आणि

(ब) खंड (अ) मध्ये नमूद केलेल्या प्रकरणांव्यतिरिक्त जिल्हाधिकाऱ्यांनी हाताळलेल्या प्रकरणांसाठी संबंधित नोंदणी उप महानिरीक्षक आणि विभागाचे टपाल तिकिटांचे उप नियंत्रक.

(२) मुद्रांक अतिरिक्त नियंत्रक किंवा, यथास्थिती, संबंधित नोंदणी उप महानिरीक्षक आणि विभागाचा मुद्रांक उप नियंत्रक, असा अर्ज प्राप्त झाल्यावर त्यावर विचार करू शकेल आणि असा भत्ता दिला जाईल की नाही हे ठरवू शकेल आणि त्यानुसार, भत्त्याची रक्कम दहा लाख रुपयांपेक्षा जास्त नसल्यास ती मंजूर करेल आणि जर ती दहा लाख रुपयांपेक्षा जास्त असेल तर निर्णयासाठी मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकरणाकडे आपल्या टिप्पणीसह असा अर्ज सादर करेल.

(३) मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकरण, असा अर्ज प्राप्त झाल्यावर, तो भत्ता दिला जाईल की नाही हे गुणवत्तेनुसार ठरवेल आणि त्यावर त्याला न्याय्य आणि योग्य वाटेल असा

आदेश देईल, जो अंतिम असेल आणि कोणत्याही न्यायालयात किंवा कोणत्याही प्राधिकरणासमोर त्याची चौकशी केली जाणार नाही.

२४. कलम ५२ अ हे कलम ४७, ५०, ५१ आणि ५२ मध्ये काहीही असले तरी कार्यरत असलेल्या अबाधित खंडासह अग्रलेखित केले आहे. कलम ५२ ए मध्ये असे नमूद केले आहे की, जेव्हा भरलेल्या मुद्रांक शुल्काची रक्कम ५ लाख रुपयांपेक्षा जास्त असेल, तेव्हा संबंधित जिल्हाधिकारी मुद्रांकासाठी किंवा चलनांखाली भरलेल्या रोख रकमेसाठी भत्ता देणार नाहीत, परंतु आवश्यक चौकशी केल्यानंतर त्यांच्या टिप्पणीसह अर्ज मुद्रांक अतिरिक्त जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर जिल्हा आणि मुंबई उप-शहरी जिल्ह्यांमध्ये काम करणाऱ्या जिल्हाधिकारी हाताळणाऱ्या प्रकरणांसाठी) आणि इतर प्रदेशांमधील प्रकरणांसाठी संबंधित नोंदणी उप महानिरीक्षक आणि मुद्रांक उपनियंत्रक यांच्याकडे पाठवतील.

२५. कायद्याचे कलम ५२ ए (२) लक्षात घेता, अर्जांचे मूल्यांकन केल्यावर, टपाल तिकिटांचे अतिरिक्त जिल्हाधिकारी किंवा डी. आय. जी. यांना भत्ता द्यावा की नाही हे ठरवावे लागेल आणि भत्त्याची रक्कम २० लाख रुपयांपेक्षा जास्त नसल्यास ते द्यावे लागेल. जर रक्कम २० लाख रुपयांपेक्षा जास्त असेल तर अर्ज मुख्य महसूल नियंत्रक प्राधिकरणाकडे सादर करावा लागेल. अर्ज

प्राप्त झाल्यानंतर मुख्य महसूल नियंत्रक प्राधिकरणाने भत्ता द्यावा की नाही हे गुणवत्तेवर ठरवणे आवश्यक आहे. कलम ५२ अ च्या तरतुदी १ मे २००६ पासून महाराष्ट्र अधिनियम - १२/२००६ द्वारे बदलण्यात आल्या. एका दुरुस्तीद्वारे, उपकलम (१) मध्ये निर्दिष्ट केलेली ५ लाख रुपयांची रक्कम २०१५ च्या महाराष्ट्र अधिनियम - २० द्वारे २४ एप्रिल २०१५ पासून १ लाख रुपयांवरून वाढवण्यात आली. त्याचप्रमाणे उपकलम (२) मध्ये, त्याच दुरुस्तीच्या तरतुदीद्वारे २० लाख रुपयांची रक्कम पूर्वीच्या १० लाख रुपयांवरून वाढवण्यात आली आहे.

२६. वर नमूद केल्याप्रमाणे कलम ५२ अ च्या तरतुदींचे कलम ४७, ५०, ५१ आणि ५२ च्या तरतुदींवर इतर गोष्टींबरोबरच प्रभावी प्रभाव आहे. हे लक्षात घेणे योग्य आहे की अबाधित कलम कायद्याच्या कलम ४८ आणि ४९ ला लागू होत नाही. कलम ४८ हा कलम ४७ अंतर्गत येणाऱ्या प्रकरणांना लागू होणारा मर्यादा कलम आहे, तर कलम ४९ अशा महामंडळाला लागू होते जिथे कोणताही मर्यादा कालावधी निर्धारित केलेला नाही. कलम ५२ अ हे अपीलकर्त्याच्या खटल्यास तेव्हाच लागू केले जाऊ शकते जेव्हा तरतुदीचा अर्थ आधीच्या तरतुदींमध्ये नमूद केलेल्या मर्यादेच्या कालावधीला मागे टाकण्यासाठी लावला गेला असेल आणि जर ती एक अवशिष्ट मूळ तरतूद मानली गेली असेल जी कोणत्याही तरतुदींमध्ये समाविष्ट नसलेल्या सर्व

प्रकरणांचा समावेश करेल. आता आपण अशा व्याख्येच्या वैधतेवर विचार करू.

२७. वर नमूद केल्याप्रमाणे कलम ५२ अ च्या तरतुदींचे कलम ४७,५०,५१ आणि ५२ च्या तरतुदींवर इतर गोष्टींबरोबरच प्रभावी प्रभाव आहे. हे लक्षात घेणे योग्य आहे की अबाधित कलम कायद्याच्या कलम ४८ आणि ४९ ला लागू होत नाही. कलम ४८ हा कलम ४७ अंतर्गत येणाऱ्या प्रकरणांना लागू होणारा मर्यादा खंड असला तरी, जर कलम ५२ ए हे कलम ५०,५१ आणि ५२ द्वारे निर्धारित केलेल्या मर्यादेवर मात करण्याच्या हेतूने लागू केले गेले असेल तर कलम ४८ ही कलम ४७ ला लागू होणारी मर्यादा तरतूद असल्याने कलम ४८ देखील विशेषतः समाविष्ट केले गेले पाहिजे. कलम ५२ अ च्या अबाधित तरतुदीत कलम ४८ समाविष्ट केलेले नाही. त्यामुळे हे सूचित करण्यासाठी अंतर्गत साहित्य आहे की कलम ५२ अ मधील अबाधित खंडाचा उद्देश भत्त्यांसाठीच्या दाव्यांचा निर्णय घेण्यासाठी कलम ४७,५०,५१ आणि ५२ अंतर्गत न्यायनिर्णायक प्राधिकरणाच्या (म्हणजे जिल्हाधिकारी) अधिकारक्षेत्राला मागे टाकणे हा होता. कलम ५२ ए विशेषतः त्या तरतुदींच्या अंतर्गत येणाऱ्या भत्तेच्या दाव्यांचा निर्णय घेण्याचे जिल्हाधिकारी यांचे अधिकार काढून घेते आणि मुद्रांक शुल्क पाच लाख रुपयांपेक्षा जास्त असल्यास इतर प्राधिकरणांना अधिकार देते. अशा प्रकरणांमध्ये, जरी अर्ज

जिल्हाधिकारी यांच्याकडे करायचा असला, तरी त्याच्याकडे न्यायनिर्णयाची क्षमता नसेल. कलम ५२ अ मध्ये नमूद केल्यानुसार जिल्हाधिकारी यांनी टिप्पणीसह संबंधित प्राधिकरणाकडे अर्ज पाठवावा आणि अशा प्राधिकरणाला दाव्याचा निर्णय घेण्याचा अधिकार असेल. कलम ५२ए हे केवळ प्रकरणाचा न्यायनिवाडा करण्याच्या जिल्हाधिकारीच्या अधिकाराला मागे टाकते असा अर्थ लावणे स्पष्ट आहे कारण ही तरतूद कलम ४९ ला मागे टाकत नाही, जेथे न्यायनिर्णायक अधिकारी हा मुख्य नियंत्रक महसूल प्राधिकरण असतो. अशा परिस्थितीत, कलम ५२ए हे इतर कोणत्याही तरतुदींच्या कक्षेत न येणाऱ्या प्रकरणांच्या वर्गांना लागू करून अवशिष्ट कलम मानले जाऊ शकत नाही. उलट अर्थ लावल्याने आर्थिक क्षमतेवर आधारित एक कृत्रिम वर्ग तयार होईल, कारण ज्या प्रकरणांमध्ये भरलेले मुद्रांक शुल्क पाच लाख रुपयांपेक्षा जास्त असेल, त्या प्रकरणांमध्ये अवशिष्ट प्रकरण म्हणून कोणत्याही मर्यादेचा कालावधी लागू न करता निर्णय घेतला जाईल, तर त्याच वर्गात येणारी प्रकरणे परंतु जेथे भरलेले मुद्रांक शुल्क पाच लाख रुपयांपेक्षा कमी असेल, ती प्रकरणे तरतुदीचा अवलंब करू शकत नाहीत. एखाद्या तरतुदीची घटनात्मकता वाढवणारा अर्थ लावणे हाती घ्यावे लागेल, हे व्याख्यानाचे एक प्रस्थापित तत्त्व आहे. अनाकलनीय भेदभावाकडे नेणारा अर्थ लावणे टाळले पाहिजे. अशा प्रकारे, कलम ५२ अ चा हेतू पूर्वीच्या

कोणत्याही मूळ कलमांतर्गत न आणलेल्या अर्जांचा समावेश करणे किंवा मर्यादा कलमांना मागे टाकणे हा नव्हता.

२८. स्पष्टपणे, आणि आम्ही वर दर्शवलेल्या कारणांमुळे, अपीलकर्त्याने दाखल केलेला अर्ज कलम ४७,५२ आणि ५२ ए च्या कक्षेत येत नाही. परताव्यासाठीच्या अर्जाचे शीर्षक कलम ४७ च्या तरतुदींच्या संदर्भात होते हे खरे आहे. परंतु, हे निश्चित आहे की चुकीच्या वैधानिक तरतुदीचा संदर्भ, नागरिकाला परताव्याच्या हक्कापासून दूर करू शकत नाही जो अन्यथा वैधानिक तरतुदीच्या संदर्भात येतो.

२९. सध्याच्या प्रकरणात, विक्रीचा करार लक्षात घेऊन मुद्रांक कागद प्रामाणिकपणे खरेदी करण्यात आला होता, ज्याची अंमलबजावणी अपीलकर्त्याने विकासकाशी केली होती. विकासकासोबत वाद झाला ज्यामुळे एन.सी.डी.आर.सी. कडे कार्यवाही सुरू झाली. अपीलकर्त्याच्या आचरणात काहीही अनुचित नव्हते आणि कार्यवाहीच्या निकालाची प्रतीक्षा करण्यात अपीलकर्त्याकडून निश्चितच कोणताही अनुचित विलंब झाला नाही. एन.सी.डी.आर.सी. ने अपीलकर्त्याला एकतर नुकसानभरपाईच्या पुरस्कारासह करारासह पुढे जाण्याचा किंवा पर्याय म्हणून व्याजासह परतावा मागण्याचा पर्याय देत तक्रारीला परवानगी दिली. अपीलकर्त्याने नंतरच्या पर्यायाचा वापर करून परतावा मंजूर करण्यासाठी एन.सी.डी.आर.सी. च्या

आदेशापासून दोन महिन्यांच्या आत अर्ज केला. त्यामुळे, अपीलकर्त्याचे वर्तन अवास्तव मानले जाऊ शकत नाही किंवा मुद्रांक शुल्काच्या परताव्यासाठी अर्ज करण्यात अपीलकर्त्याने हेतुपुरस्सर किंवा विनाकारण विलंब केला नाही. असा अर्ज वाजवी कालावधीत दाखल करणे आवश्यक आहे.

३०. समिती-जी. एफ. आय. एल. (उपरोक्त) मध्ये, या न्यायालयाचे दोन न्यायाधीशांचे खंडपीठ भारतीय मुद्रांक अधिनियम - १८९९ मध्ये विहित केलेल्या मर्यादेचा मुद्दा हाताळत होते. या प्रकरणात, या न्यायालयाने स्थापन केलेल्या समितीने स्थावर मालमत्तांचा लिलाव केला होता. यशस्वी बोलीदारांनी मुद्रांक शुल्कासह संपूर्ण विक्रीचा विचार समितीकडे जमा केला. मात्र, पक्षांच्या नियंत्रणाबाहेरच्या कारणांमुळे व्यवहार अयशस्वी झाला. न्यायालयाने व्यवहार रद्द केला आणि समितीला विक्रीचा विचार व्याजासह परत करण्याचे निर्देश दिले आणि खरेदीदारांना मुद्रांक शुल्क परत मिळवण्यासाठी राज्य सरकारशी संपर्क साधण्याची परवानगी दिली. मुद्रांक शुल्क परताव्याची मागणी करणारे लिलाव-खरेदीदारांचे अर्ज कालबद्ध असल्यामुळे फेटाळण्यात आले. परताव्याचे अर्ज फेटाळण्याच्या विरोधात या न्यायालयात याचिका दाखल करण्यात आली होती. या न्यायालयाने तीन कारणांवर अर्ज मंजूर केलाः (i) न्यायालयाच्या देखरेखीखाली झालेला व्यवहार, लिलाव-खरेदीदारांच्या नियंत्रणाबाहेरील कारणांमुळे पूर्ण होऊ

शकला नाही. न्यायालयाच्या कोणत्याही कृतीमुळे एखाद्या व्यक्तीवर पूर्वग्रह येऊ नये; (२) कंत्राटी कायद्याच्या कलम ६५ मध्ये समाविष्ट असलेल्या भरपाईच्या तत्त्वाच्या दृष्टीने, एखाद्या व्यक्तीला अवैध करारांतर्गत किंवा रद्द झालेल्या करारांतर्गत मिळालेला कोणताही लाभ पुनर्संचयित करणे बंधनकारक आहे; आणि (३) समता आणि न्यायाच्या दृष्टीने, भारतीय मुद्रांक अधिनियम - १८९९ च्या कलम ५० मध्ये विहित सहा महिन्यांचा मर्यादा कालावधी म्हणजे या न्यायालयाच्या आदेशाच्या तारखेपासून सहा महिने असा वाचला पाहिजे.

३१. कायद्याचा एक सामान्य नियम म्हणून, परतावा मिळण्याचा अधिकार ही एक वैधानिक निर्मिती आहे याची आम्हाला जाणीव आहे. कायद्याने गृहीत धरलेल्या अटींनुसार परतावा मागितला जाऊ शकतो. वर चर्चा केल्याप्रमाणे, अपीलकर्त्याचे प्रकरण कोणत्याही ठोस तरतुदीद्वारे विशेषतः प्रतिबंधित नाही. हे एक प्रस्थापित तत्त्व आहे की, या न्यायालयाने संविधानाच्या कलम १४२ अंतर्गत आपल्या अधिकाराचा वापर करताना वैधानिक तरतुदींकडे दुर्लक्ष करू नये आणि त्याकडे दुर्लक्ष करू नये , तर त्याऐवजी व्यक्त केलेल्या वैधानिक तरतुदींची दखल घेतली पाहिजे आणि खबरदारी सह [३ ए. आर. अंतुले विरुद्ध आर. एस. नायक, (१९८८) २ एस. सी. सी. ६०२ युनियन कार्बाइड कॉर्पोरेशन विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, (१९९१) ४ एस. सी. सी.

५८४; सुप्रीम कोर्ट बार असोसिएशन विरुद्ध युनियन ऑफ इंडिया, (१९९८) ४ एस. सी. सी. ४०९.] आपल्या विवेकबुद्धीचा वापर केला पाहिजे. तथापि, तात्काळ प्रकरणासारख्या संभाव्यतेच्या बाबतीत जेथे प्रकरणाची तथ्ये कायद्यात समाविष्ट नाहीत, तर कलम १४२ अंतर्गत या न्यायालयाला विलंब माफ करून संपूर्ण न्याय देण्याचा अधिकार असेल. आमचे असे मत आहे की तात्काळ प्रकरणात परताव्यासाठी अर्ज भरण्यास उशीर हा एन. सी. डी. आर. सी. च्या प्रदीर्घ कार्यवाहीमुळे झाला होता, त्यामुळे विलंब झाल्याच्या कारणास्तव अर्ज नाकारला जाऊ शकत नाही. न्यायालयीन विलंबावर फिर्यादीचे कोणतेही नियंत्रण नसते. परताव्यासाठीचा अर्ज नाकारल्यास न्याय, समता आणि निष्पक्षतेचे उल्लंघन होईल, जेथे अर्जदाराला न्यायालयीन विलंबाचा फटका बसेल. त्यामुळे राज्यघटनेच्या कलम १४२ अंतर्गत अधिकारांचा वापर करण्यासाठी हे एक योग्य प्रकरण आहे.

३२. वरील कारणांमुळे, आम्ही अपीलास परवानगी देतो आणि २२ नोव्हेंबर २०१८ रोजी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशाचा आक्षेपार्ह निकाल आणि आदेश बाजूला ठेवतो. परिणामी, आम्ही निर्देश देतो की ई-मुद्रांक कागद खरेदीच्या वेळी भरलेले मुद्रांक शुल्क परत करण्याचा हक्क अपीलकर्त्याला असेल, जो अपीलकर्त्याने मुद्रांक जिल्हाधिकारी, मुंबई यांना ई-मुद्रांक कागद परत करण्याच्या अटीवर असेल. ई-मुद्रांक कागद

जिल्हाधिकारी यांना पाठवल्यानंतर एका महिन्याच्या कालावधीत परताव्याची प्रक्रिया केली जाईल. १६ जुलै २०१६ पासून परताव्याच्या तारखेपर्यंत अपीलकर्त्याला वार्षिक ६ टक्के दराने व्याज मिळण्याचा हक्क असेल. खटल्याच्या परिस्थितीत, खर्चाबाबत कोणताही आदेश दिला जाणार नाही.

३३. प्रलंबित असलेले अर्ज असतील तर ते निकाली काढण्यात येईल.

अपील मान्य करण्यात आले.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x